

AUTONOMIA BUCOVINEI: LECȚIILE TRECUTULUI

ȘTEFAN PURICI

Die Autonomie der Bukowina: die Lehren der Vergangenheit

(Zusammenfassung)*

Der Verfasser präsentiert die Formen der territorialen und politischen Autonomie, die in der wissenschaftlichen Literatur analysiert wurden. Die habsburgischen Behörden beabsichtigten, die Sympathie der Bevölkerung der annektierten Region zu gewinnen und darum erlaubten sie die vorübergehende Bewahrung der Sitten und Bräuche, die vorher in der Moldau gültig gewesen sind. Diese Haltung, zusammen mit den Wirkungen der josephinischen und post-josephinischen Reformen, trugen dazu bei, der Bukowiner Provinz eine besondere Identität zu verleihen. Die Entwicklung der Bukowina als Herzogtum nach 1848 (mit einer Stillstands- oder Rückschrittsperiode des politischen Statuts der Provinz zwischen 1851 und 1861) wird aus der Perspektive der Vorteilen und der negativen Folgen für die Provinzbevölkerung und für das Schicksal der dualistischen Monarchie behandelt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Autonomie, Annektierung, Provinzbevölkerung, josephinistische und postjosephinistische Reformen, Vorteile, negative Folgen.

În rândul principiilor fundamentale ale Uniunii Europene, înscrise în Tratatul privind Uniunea Europeană, cel al subsidiarității (definit în paragraful 3 al articolului 5), joacă un rol important și are menirea de a flexibiliza actul de guvernare și de a aduce procesul de luare a deciziilor cât mai aproape de cetățeni. Definit destul de târziu (prin Tratatul de la Maastricht, din 1992), acest principiu de partajare a competențelor autorităților (la nivelul unei țări) sau statelor (la nivel de federație, confederație, uniune sau imperiu) a fost aplicat într-o măsură mai mare sau mai mică și în interiorul Imperiului Habsburgic și, ulterior, a Austro-Ungariei. Cunoscând o evoluție sinuoasă, aplicarea principiului atribuirii unor competențe cât

---

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

de cât consistente entităților componente (state, provincii) este identificabilă din perioada iosefinistă (ultima treime a veacului al XVIII-lea) până la destrămarea monarhiei dualiste. La nivelul domeniilor administrate de Casa de Habsburg, Curtea de la Viena a concentrat în mâinile guvernului central cele mai importante chestiuni (armata, ordinea, politica externă etc.), transferând autorităților locale (naționale sau regionale) prerogative strict delimitate în ceea ce privește gestionarea problemelor de nivel provincial/regional (rețeaua de drumuri locale, învățământul primar și gimnazial, cultura ș.a.).

Înainte de a proceda la schițarea parametrilor care au marcat realizarea politicilor pe baza unui principiu ce va fi definit cu două secole mai târziu și care au jalonat evoluția fenomenului descentralizării administrației la nivelul Bucovinei – provincie distinctă sau cerc al Regatului Galiției –, vom face câteva referiri la felul în care este interpretată în literatura de specialitate problema autonomiei unei regiuni. Chestiunea autonomiei teritoriale este extrem de complexă, generând lungi dezbateri, implicând opozanți și susținători din cei mai diverși, inspirând strategii (non)violente, afectând comunități și națiuni întregi, reclamând dexteritatea decidenților politici și ingeniozitatea structurilor legislative¹. De regulă, autonomia teritorială este văzută ca un instrument pentru protejarea specificului local și promovarea intereselor regionale prin încredințarea competențelor de adoptare a deciziilor structurilor reprezentative ale comunităților locale. Autonomia politică în societățile multi-etnice creează pentru cetățean premisele pentru a putea modela viața politică prin intermediul votului, prin dreptul de a fi ales în organisme provinciale și de a putea iniția și participa la activități consociaționiste² și/sau de a împărți puterea cu autoritatea centrală³. Pe de altă parte, într-un regim constituțional cât de cât democratic, existența unui cadru legal pentru evoluția autonomă, cu mai puține imixțiuni din exterior și cu largi posibilități de asumare a deciziilor și implicațiilor acestora din interior, creează premisele pentru geneza unor noi identități culturale și teritoriale⁴.

---

¹ Vezi, de pildă, Bethany Lacina, *Who opposes ethnic territorial autonomy?*, (Accesat la 9 mai 2016). Disponibil în colecția SSRN (Social Science Research Network): <https://ssrn.com/abstract=2777482> sau <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2777482>; Yonatan Tesfaye Fessha, *Federalism, Territorial Autonomy and the Management of Ethnic Diversity in Africa: Reading the Balance Sheet*, în „L'Europe en Formation”, 2012, nr.1 (363), p. 265-285, disponibil la: <http://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-1-page-265.htm>

² În acest sens, vezi Arendt Lijphart, *Democrația în societățile plurale*. Traducere de Adriana Bargan, Iași, Editura Polirom, 2002, 296 p.

³ Lars-Erik Cederman, Simon Hug, Andreas Schädel, Julian Wucherpfennig, *Territorial Autonomy in the Shadow of Future Conflict: Too Little, Too Late?* (Paper prepared for presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association /Chicago, August 29 – September 1, 2013/, p. 4–5; disponibil la: http://www.unige.ch/ses/spo/static/simonhug/taisfc/autonomy_conflict_2013-08-22.pdf

⁴ În ceea ce privește cazul Bucovinei, vezi excelenta cercetare realizată de Hieronymus Franciscus van Drunen, «*A sanguine bunch*». *Regional identification in Habsburg Bukovina, 1774–1919*, University of Amsterdam, 2013, 510 p.

În cadrul sistemului de autonomie teritorială, autogovernarea minorității este asigurată în cadrul unei subregiuni distincte a statului care, de regulă, se identifică cu baștina istorică a respectivului grup etnic. Acea entitate administrativ-teritorială se bucură de un statut special care permite locuitorilor să gestioneze problemele lor în anumite domenii (învățământ, cultură, dezvoltare locală, resurse, taxe locale etc.). Cu siguranță, încă în Epoca Luminilor Casa de Habsburg intuise că organizarea teritorială a statului pe baze federale ar putea contribui la evitarea conflictelor etnice la scară largă. În opinia experților, grupurile care sunt excluse de la exercitarea puterii executive centrale tind să lupte împotriva guvernului⁵, iar grupurile etnice cărora li s-a acordat autonomia teritorială sunt mult mai pașnice decât cele care nu se bucură de acest statut⁶. După cum remarcă cercetătorul austriac Börries Kuzmany, Monarhia Habsburgică a fost nu doar un imperiu multinațional, ci și o „*monarchia composita*” – un ansamblu de provincii istorice numite „țări ale Coroanei”⁷. În cadrul țărilor încorporate sub sceptrul dinastiei de Habsburg, aranjamentele legate de autonomie au inclus, în varii grade de intensitate, puterile executivă, legislativă și judecătorească⁸. De asemenea, o altă particularitate a Imperiului Habsburgic a constat în faptul că, în pofida situației în care, de secole, limba germană era limba dominantă a imperiului, era limba guvernului central și a administrațiilor provinciale, în Austria – din punct de vedere juridic – nu a existat o limbă oficială, recunoscându-se în schimb nouă limbi regionale⁹.

Casa de Habsburg a apelat la soluția autonomiilor teritoriale pentru a menține integritatea imperiului. Totuși, autoritățile de la Viena nu au realizat că imposibilitatea practică de a crea unități administrative subnaționale monoetnice poate genera noi tensiuni: tensiunea dintre minoritate și majoritate la nivelul unităților constituente¹⁰ ale imperiului. Pe de altă parte, având în vedere că, de regulă, hotarele naționale și cele teritoriale nu sunt congruente, instituirea unor entități teritoriale autonome conduce, în mod invariabil, la crearea unor noi minorități în cadrul respectivelor unități administrative¹¹.

---

⁵ Lars-Erik Cederman ș.a., *op. cit.*, p. 10.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ Börries Kuzmany, *Habsburg Austria: Experiments in Non-Territorial Autonomy*, in „Ethnopolitics”, Vol. 15, 2016, No. 1, p. 43.

⁸ Stefan Wolff, Marc Weller, *Self-determination and autonomy: a conceptual introduction*, in Marc Weller and Stefan Wolff (eds.), *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution. Innovative approaches to institutional design in divided societies*, London – New York, Routledge, 2005, p. 12.

⁹ Börries Kuzmany, *Habsburg Austria: Experiments in Non-Territorial Autonomy*, in „Ethnopolitics”, Vol. 15, 2016, No. 1, p. 44.

¹⁰ Vezi, Yonatan Tesfaye Fesha, *Federalism, Territorial Autonomy and the Management of Ethnic Diversity in Africa: Reading the Balance Sheet*, in „L'Europe en Formation”, 2012, nr. 1 (363), p. 280.

¹¹ David J. Smith, *Minority Territorial and Non-Territorial Autonomy in Europe: Theoretical Perspectives and Practical Challenges*, in Z. Kántor (ed.), *Autonomies in Europe: Solutions and Challenges*, Budapest, Research Institute for Hungarian Communities Abroad, 2014, p. 17–18.

Toți acești factori endogeni și exogeni au marcat evoluția regiunii moldovenești care a fost ocupată de trupele imperiale la finele războiului ruso-turc din 1768–1774. Dacă, din punct de vedere juridic, putem constata că autonomia Bucovinei a existat între anii 1849 și 1918, din punct de vedere practic, acest statut s-a aplicat în mod efectiv numai din 1861 până în 1914, însă putem consemna începuturile timide ale unei individualități distincte a ținutului în primele decenii de stăpânire habsburgică. În acest studiu ne propunem să urmărim felul în care au militat bucovinenii pentru autonomia provinciei și modalitățile ei de articulare, până la structurarea instituțională definitivă.

Administrația districtuală a Bucovinei, începând cu instituirea sa, în anul 1775, și până la desființare, în anul 1786, a fost o administrație militară. Recunoașterea caracterului etno-politic distinct al noului teritoriu s-a materializat prin trecerea sub coordonarea directă a Consiliului Aulic de Război din Viena¹². Într-o primă etapă, individualitatea noii provincii la nivelul imperiului a fost asigurată grație ordinului expres al coregentului Iosif al II-lea remis generalului Gabriel Splény von Mihálydy, primul guvernator militar al Bucovinei (1775–1778), prin care s-a ordonat acestuia din urmă să mențină totul strict *in statu quo* în regiunea recent alipită, să evite orice schimbări în modalitățile de administrare a ținutului, să mențină obiceiurile și să respecte obiceiurile și religia autohtonilor¹³.

Elita locală a considerat că, la fel ca și otomanii, stăpânirea habsburgică – care a dat asigurări cu privire la respectarea religiei ortodoxe – va aborda în raport cu populația Bucovinei politica „autonomie în schimbul tributului”¹⁴, însă reprezentanții autorităților centrale în teritoriu au evidențiat, în rapoartele remise Curții de la Viena, necesitatea diminuării influenței covârșitoare pe care o exercita clerul ortodox asupra populației. După ce, în octombrie 1777, nobilii și reprezentanții diverselor categorii sociale din Bucovina au prestat jurământul de fidelitate față de dinastia Habsburgică, sub pretextul că ținutul nu avea o administrație potrivită, guvernatorul a încercat să modifice sistemul tradițional de organizare a provinciei. Gabriel Splény von Mihálydy a raportat în mai multe rânduri guvernului central că autohtonii – „Bukowiner Nationalisten” – nu sunt potriviți pentru funcțiile administrative superioare, fiindcă aceștia „știu să judece numai după obiceiul moldovenesc, stau prea mult sub influența preoților și a bisericii pentru ca să poată judeca după datinile civilizate, nu-i poți îndupleca să execute prompt ordinele primite, necunoscând subordonarea oarbă”¹⁵. Procesul de diluare a identității locale s-a manifestat la nivel administrativ și la nivelul

¹² Șt. Purici, *Problema autonomiei Bucovinei între anii 1775-1861*, în „Codrul Cosminului”, serie nouă, Anale științifice de istorie ale Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, II, 1996, p. 230–234.

¹³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond *Consiliul Aulic de Război*, pach. I, d. 42, f. 1v.

¹⁴ H. F. van Drunen, *op. cit.*, p. 4.

¹⁵ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 24.

organismelor judiciare. Astfel, guvernatorul a făcut numeroase demersuri pe lângă guvern să i se permită înlocuirea reprezentanților populației autohtone din fruntea administrațiilor orașelor Cernăuți, Siret și Suceava și ale ocoalelor Câmpulung Moldovenesc și cel Rusesc cu supuși (militari sau civili) austrieci și să fie delegați în Bucovina doi judecători militari (unul pentru Cernăuți și al doilea pentru Suceava)¹⁶. În scurt timp, administrația Bucovinei va fi completată cu diverși funcționari militari, uneori și civili, austrieci ca: Schimdebauer, Metzger, Pitzelly, Sigowsky, Erggelet ș. a., chiar dacă, în posturi secundare, vor fi menținuți, pentru o anumită perioadă, și localnici ca, de pildă, Vasile Ieremievici sau Mihalache.

În timpul mandatului generalului Karl von Enzenberg, noul guvernator militar al Bucovinei (1778–1786), acțiunea de subminare a instituțiilor tradiționale moldovenești a continuat. Pe baza unei documentări aprofundate, la 30 decembrie 1779, generalul Enzenberg a propus Consiliului Aulic de Război un amplu plan de reorganizare a provinciei, printre care: restructurarea satelor și transformarea lor în sate model, prin colonizarea cu agricultori germani și ucraineni; secularizarea averilor mănăstirești și înființarea a șase oficii gospodărești camerale care să se ocupe de administrarea bunurilor secularizate și a bunurilor camerale; transformarea directorilor districtuali, a primarilor urbelor și a consilierilor orășenești în funcționari de stat, cu leafă de la vistieria imperială¹⁷. Pe de altă parte, guvernatorul militar considera necesară și solicita cu insistență Curții de la Viena să suprimă orice legături instituționale dintre Bucovina și Moldova¹⁸, fapt ce contribuia la menținerea profilului moldovenesc al provinciei bucovinene.

Curtea de la Viena a oscilat între mai multe soluții de organizare administrativă a teritoriului recent încorporat, în primăvara anului 1780, în capitala imperiului fiind convocată o întrunire a factorilor de decizie cu privire la destinul Bucovinei. În cadrul conferinței au fost formulate câteva potențiale soluții: a) înglobarea Bucovinei în confiniul militaro-grăniceresc de la Năsăud; b) încorporarea Bucovinei în provincia Galiția; c) divizarea provinciei în două: zona dintre Prut și Nistru să fie trecută la Galiția, iar partea de sud să fie alipită districtului grăniceresc de la Năsăud¹⁹. În lipsa unui punct de vedere comun, coregentul Iosif al II-lea a decis ca, deocamdată, Bucovina să fie considerată un cerc administrativ sub comandament militar, iar pentru o mai bună soluționare a problemelor administrative curente să se creeze la Cernăuți un Oficiu cercular (Kreisamt) cu două directorate, la Cernăuți și Suceava²⁰, dar să fie efectuate

¹⁶ T. Bălan, *Administrația și justiția în Bucovina sub generalii Splény și Enzenberg, 1774–1786*, în „Junimea literară”, anul VI, nr. 7–8, 1909, p. 160.

¹⁷ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 118.

¹⁸ Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 52.

¹⁹ I. V. Cocuz, *Începuturile activității parlamentare în Bucovina*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, XI–XII, 1984–1985, p. 225.

²⁰ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 53.

pregătirile necesare alipirii în viitor a Bucovinei la Galiția și Transilvania. Practic, această decizie a însemnat menținerea, pentru o anumită perioadă, a autonomiei relative a Bucovinei în cadrul Imperiului.

Riscul pierderii individualității provinciei a provocat îngrijorare la nivelul elitelor locale. Drept urmare, sub coordonarea a doi lideri autohtoni (primul cleric, al doilea laic), episcopul Dositei Herescu și boierul Vasile Balș, la finele lunii aprilie 1780, la Cernăuți, a fost convocată prima adunare politică din istoria provinciei. Pe baza atitudinii de opoziție a stărilor reunite față de intențiile de divizare ori de alipire a Bucovinei la un teritoriu sau altul, Vasile Balș a elaborat două documente importante: *Prea plecată Pro memorie* (Unterhäniges Pro Memoria) și mai vasta *Descrierea Bucovinei și a situației ei interne* (Beschreibung der Bukowina und deren innern Verhältniss). Înaintate contelui Hadik, președintele Consiliului Aulic de Război, cele două memorii urmau a fi aduse la cunoștința împăratului. Preocupat de „binele obștesc”, în baza mandatului primit de la conaționalii săi, Vasile Balș a pledat în sprijinul ideii de autonomie provincială, prin solicitarea menținerii în continuare a Bucovinei sub administrație militară²¹. Cercetătorul H. F. van Drunen subliniind că, fără îndoială, boierul moldovean a fost un pionier în domeniul promovării autonomiei bucovinene, consideră însă că intervenția sa în favoarea autonomiei provinciale indică, înainte de toate, recunoașterea implicită a anexării austriece a nordului Moldovei și că nu există argumente și date care ar pleda pentru un caracter național românesc al demersurilor sale²².

Pe aceeași linie de înfruntare a tentativelor de anulare a individualității ținutului sub noua stăpânire, dar manifestată într-o formă mult mai directă și, totodată, ostilă față de măsurile administrației habsburgice de adaptare treptată a sistemului de guvernare și celui judiciar la normele austriece, se înscrie mișcarea mazililor din Cernăuți. Starea de tensiune înregistrată în anul 1780, în urma zvonurilor privitoare la planurile de spargere a integrității Bucovinei, s-a perpetuat pe parcursul următorilor câțiva ani. Printre principalele revendicări ale mazililor s-au numărat solicitările de a fi utilizate în serviciul administrației Bucovinei persoane din rândul acestei categorii sociale, adică autohtone; demiterea episcopului Dositei Herescu, acuzat de trădarea intereselor „patriei” (în sensul de abandonare a statutului de reprezentant al populației locale în relația cu autoritățile habsburgice) și acordarea posibilității de a alege alt episcop în locul acestuia. Situația tensionată în capitala provinciei și această opoziție a mazililor au contribuit, într-o măsură considerabilă, la atenuarea procesului de diluare a specificului provinciei.

La 10 decembrie 1780, având în vedere nemulțumirile exprimate de bucovineni, împăratul Iosif al II-lea a hotărât să solicite opinia contelui Heinrich

---

²¹ R. Grigorovici, *Memorialul lui Vasile Balș „Descrierea Bucovinei” din 1780*, în „Analele Bucovinei”, anul III, nr. 1, 1996, p. 219.

²² H. F. van Drunen, *op. cit.*, p. 42.

Kajetan von Blümege, cancelarul Curții unite a Boemiei și Austriei. Acesta a menționat că „Bucovina în nici un caz nu trebuie unită cu altă provincie, ci să fie tratată ca o provincie cu totul separată”, pentru ca, pe această cale, să se câștige „simpatia și încrederea națiunii moldovene”²³. Pe de altă parte, la 5 aprilie 1781, Vasile Balș a înaintat noi propuneri menite să accentueze individualitatea Bucovinei, propuneri care, alături de spiritul de agitație întreținut de mazilii bucovineni, l-au determinat pe Iosif al II-lea să dispună, la 20 mai 1781, menținerea administrației militare și rămânerea Bucovinei sub coordonarea Consiliului Aulic de Război de la Viena²⁴. Organismul din urmă a fost mandatat să schițeze un proiect de constituție a ținutului, care să prevadă o administrație ușoară și echitabilă pentru autohtoni și, totodată, profitabilă pentru visteria imperială²⁵.

Drept urmare, în timpul vizitei sale în Bucovina, efectuate în perioada 14–19 iulie 1783, Iosif al II-lea a anunțat intenția de a înlocui administrația militară cu una civilă, din cauza faptului că, susținea împăratul, „spiritul național al populației” este „potrivnic” menținerii acesteia. În cele din urmă, la 16 septembrie 1786, împăratul a semnat actul de desființare a administrației militare și de înlocuire a acesteia cu una civilă și de încorporare a Bucovinei în provincia imperială Galiția, ca al 19-lea cerc administrativ. Deși motivul cel mai plauzibil pentru această decizie pare a fi intenția monarhului de a introduce o administrație mai simplă și orizontală, hotărârea a provocat critici atât în Bucovina, cât și la Viena²⁶.

Alipirea Bucovinei la Galiția a reprezentat un moment negativ în evoluția culturală și politică a provinciei anexate, fapt recunoscut de majoritatea cercetătorilor. Practic, bucovinenii și-au pierdut dreptul de a-și gestiona singuri problemele locale. După 1790, au fost închise un șir de școli populare, restul a fost trecut sub îndrumarea Consistoriului romano-catolic din Lemberg; au fost deschise larg porțile pentru așezarea în țară a unei mulțimi de funcționari, țărani, meșteșugari, negustori, învățători, preoți etc. din Galiția vecină; au fost adoptate măsuri de catolicizare a bucovinenilor; limba română, în scurt timp, a fost îndepărtată din viața publică a Bucovinei etc. Mare nemulțumire în rândul elitelor

²³ *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherren durch die k. u. k. Gendarmerie des Landesgendarmerie-kommandos nr.13, Czernowitz, Pardini, 1899, p. 298.*

²⁴ M. Șt. Ceașu, *Instituirea administrației habsburgice în Bucovina, în „Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, XX, 1993, p. 133.*

²⁵ Rudolf Wagner, *Eine protokollarische Aussage aus dem Jahre 1781 über die beabsichtigte Eingliederung der Bukowina nach Galizien*, în A. Armbruster (Hg.), *Vom Moldauwappen zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*, Band II, Augsburg, Verlag Hofmann, 1993, p. 243–253.

²⁶ Kurt Scharr, *Die Landschaft Bukowina – das Werden einer Region an der Peripherie 1774–1918*, Böhlau, Vienna/Cologne/Weimar 2010, p. 161–167.

bucovinene a generat faptul că resursele Fondului Religionar Ortodox au fost gestionate și utilizate de Consistoriul Catolic din Lemberg²⁷.

Bucovinenii n-au îndrăznit să protesteze deschis împotriva nedreptății făcute, în schimb, anticipând potențialele implicații negative ale încorporării la Galiția, pe parcursul anilor 1787–1789 populația ținutului s-a redus, potrivit cifrelor oferite de administrația cercuală a Bucovinei, de la 27 245 de familii la 22 412, cele circa 21 750 de persoane refugiindu-se în Moldova²⁸.

Instalarea la cârma Austriei a împăratului Leopold al II-lea (1790–1792) a insuflat bucovinenilor speranțe în revocarea hotărârii adoptate de Iosif al II-lea. Vasile Balș, militantul autonomist, a întocmit un nou memoriu în anul 1790, prin care cerea separarea Bucovinei de Galiția. Principalele argumente se întemeiau pe dificultățile legate de gestiunea chestiunilor bucovinene în cadrul unei provincii cu care cea dintâi nu a avut și nu avea practic nimic în comun. Demersurile bucovinenilor s-au bucurat de succes și au fost materializate în patenta imperială din 29 septembrie 1790, semnată de împăratul Leopold al II-lea. Împăratul constata că „unirea săvârșită în anul 1786 numai cu scopul de a simplifica administrația publică nu mai poate dăinui”, deoarece experiența a arătat că, „după origine, grai, moravuri, datini și confesiune”, locuitorii Bucovinei se deosebesc de cei din Galiția și, deci, „nu se poate aștepta o împreunare și contopire adevărată”. Patenta dispunea ca Bucovina să fie separată de Galiția în așa fel ca, în viitor, să nu mai fie considerată parte a Regatului Galiției și Lodomeriei, iar stările bucovinene să nu facă parte din stările galițiene. Nobilimea bucovineană a refuzat în mod demonstrativ să participe la ședințele Seimului din Lemberg. Pe de altă parte, rezoluția imperială menținea unite administrația de stat și aulică pentru Galiția și Bucovina, din considerente de precauție, Curtea de la Viena nutriend speranța că împreunarea cu Galiția promite Bucovinei siguranță și bună primire²⁹. Acest decret confuz nu putea să conducă la separarea de Galiția.

Moartea lui Leopold al II-lea și înscăunarea noului împărat, Francisc I (1792–1835), au dus la amânarea separării Bucovinei de Galiția. Totuși, începând cu anul 1792, Bucovina a primit o „Tabulă a Țării” proprie și un for de judecată propriu, mai întâi pentru oamenii de rând, apoi și pentru nobili. Numirea bucovineanului Vasile Balș în postul de căpitan cercual al Bucovinei (1792–1803)³⁰ trebuia să micșoreze, în opinia guvernanților austrieci, nemulțumirile bucovinenilor în legătură cu pierderea individualității politico-administrative a ținutului lor. În anul 1804, în Bucovina a fost înființat un „Forum nobilium”, adică o instanță de judecată proprie, dar în 1817 aceasta a fost din nou alipită la cea din Galiția.

²⁷ H. F. van Drunen, *op. cit.*, p. 5.

²⁸ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (infra ASRC), Fond I, inv.1, d. 156, f. 1.

²⁹ ASRC, Fond I 026, inv. 2, d. 95a, f. 6–7v.

³⁰ Pentru detalii, vezi: Mihai-Ștefan Ceaușu, *Vasile Balș, un iosefinist bucovinean*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII–XVIII–XIX, 1990–1991–1992, p. 407–418.

În perioada postiosefinistă, caracterizată prin conservatorism și regres, Curtea de la Viena nu tolera apeluri sau atacuri îndreptate spre modificarea ordinii și structurii administrative a imperiului, proclamat la 10 august 1804. Din această cauză, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, elitele bucovinene au încercat să se opună procesului de diluare a individualității culturale și religioase a ținutului lor în cadrul multietnicului imperiu.

Conjunctura favorabilă pentru vocalizarea revendicărilor bucovinenilor a fost creată de revoluțiile de la 1848–1849. „Primăvara popoarelor”, apreciau într-un memoriu adresat Dietei de la Viena coloniștii germani din Frătăuții Vechi, a descătușat „dorințele popoarelor” care, până în acel moment (1848), au fost „sever interzise”³¹. În general, anul revoluționar 1848 nu a provocat turbulențe majore în Bucovina, dar a generat un lobby unic comun al liberalilor moderați, aristocraților conservatori și clericilor, condus de episcopul ortodox Eugenie Hacman și nobilul român Doxachi Hurmuzaki, pentru autonomia provinciei, reforma constituțională și drepturi egale pentru toate confesiunile³². Drept urmare, la 8/20 mai 1848, la Cernăuți, a avut loc o mare adunare a bucovinenilor la care au participat reprezentanți ai clerului, boierimii liberale, țărănimii, orașenilor și ai grupurilor etnice³³. Pe baza ideilor dezbătute, la începutul lunii iunie 1848, a fost întocmit un memoriu cu revendicările populației Bucovinei, intitulat *Petiția Țării*. Documentul purta semnăturile a peste 230 de bucovineni din toate, practic, clasele și categoriile sociale și etniile existente în Bucovina³⁴. Chestiunile legate de individualitatea provinciei au reprezentat miezul petiției, semnatarii solicitând împăratului între altele: autonomia Bucovinei și separarea ei de Galiția, convocarea unei diete provinciale (art. 1); conducere provincială proprie, atât administrativă cât și politică și juridică (art. 3); angajarea în funcții publice a indivizilor „ce cunosc deplin limba țării”, ținându-se cont de pământeni, și obligația autorităților provinciale „de a primi cereri în limba românească și într-aceeași limbă să le soluționeze” (art. 2); recunoașterea egalității politice și religioase a tuturor confesiunilor, prin „desființarea tuturor îngrădirilor și greutăților provenite din cauza acestor deosebiri” (art. 6)³⁵.

Petiția Țării reprezenta o sinteză și un compromis între diversele clase și categorii sociale și etniile din Bucovina, între semnatarii numărându-se nobili și clerici importanți, episcopul Bucovinei, etnici români, germani, ucraineni, armeni și polonezi. Elitele locale pledau pentru constituirea unei provincii autonome

³¹ *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente. 1393–1849* (infra DTDS), București, 1983, p. 629.

³² Emanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit: Zur Sozialund Kulturgeschichte einer mitteleuropäisch geprägten Landschaft*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1993, p. 100.

³³ I. Nistor, *op. cit.*, p. 93.

³⁴ DTDS, p. 633.

³⁵ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 608–610.

pentru a îngreuna fenomenul de înlăturare a bucovinenilor din viața socială, economică, politică și religioasă a ținutului de către funcționarii și imigranții care seoseau continuu din alte regiuni ale Austriei, în special din Galiția.

Când a fost lansat proiectul *Petiția Țării*, a devenit foarte clar faptul că țărani din Bucovina l-au perceput, în principal, ca pe un proiect de elită, conceput de nobilimea locală și de burghezia liberală și că, în esență, straturile superioare urmăresc sporirea exploatarea muncii sătenilor și libertatea de a dispune la discreție de potențialul uman și material al Bucovinei.

La 1 august 1848, *Petiția Țării* a fost înaintată prezidiului parlamentului din Viena. În plenul parlamentului, deputatul bucovinean Anton Kral a cerut acordarea autonomiei Bucovinei. În acest scop, el a propus alegerea orașului Cernăuți drept capitală a provinciei, unde să-și aibă sediul Dieta Bucovinei, instituțiile și dregătoriile provinciale³⁶. Printr-o declarație distinctă, alți doi deputați bucovineni, Mihai Bodnar și Miron Ciupercovici, au susținut în întregime revendicările și doleanțele incluse în *Petiția Țării*³⁷.

Concomitent, în susținerea revendicărilor cuprinse în *Petiția Țării* au fost întocmite și trimise la Viena mai multe memorii din partea populației Bucovinei. Astfel, prin intermediul petițiilor respective, locuitori din comunele Gura Humorului, Ilișești, Brașca, Pătrăuți, Dărmănești, Straja, Horodnic, Liteni, Câmpulung³⁸ ș.a. cereau împăratului ca Bucovina, „printr-o lege, să fie declarată provincie autonomă a imperiului austriac și să aibă o administrație proprie”³⁹. La 18 august 1848, parlamentarii bucovineni Mihai Bodnar, Miron Ciupercovici, Gheorghe Timiș și reprezentanții comunali Ilie Niculiță și Vasile Știrbul au înaintat forului legislativ vienez o petiție în numele poporului din Bucovina, cerând autonomia ținutului și constituirea acestuia într-o provincie separată de Galiția, cu administrație proprie, în conformitate cu patentă imperială a lui Leopold al II-lea, din anul 1790, inaugurarea unei facultăți la Cernăuți, libertatea „absolută” a presei etc.⁴⁰.

Pe o poziție opusă s-au situat alți patru deputați bucovineni, pronunțându-se împotriva autonomiei Bucovinei. Vasile Murgoci, Vasile Cârste și Ioan Dolenciuc au înaintat parlamentului o petiție cu expunerea dorinței de a nu se permite separarea Bucovinei de Galiția. Lukian Kobâlița a semnat un apel cu aceeași revendicare, însă a adăugat că, în cazul în care unirea între Bucovina și Galiția nu va putea fi menținută, regiunea Bucovinei dintre Prut și Nistru să fie dezlipită de restul Bucovinei și organizată într-un ducat huțănesc cu autonomie⁴¹. La 30 august

³⁶ „Bucovina”, 1849, nr. 10, p. 51–53.

³⁷ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 188.

³⁸ M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 401.

³⁹ Octav Monoranu, Mihai Iacobescu, Eugen Dimitriu, *Documente ale Revoluției de la 1848 în Bucovina*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, anul V, 1978, p. 485–488.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 488–492.

⁴¹ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 98, 101.

1848, deputații Murgoci, Cârste, Kobâlița și Dolenciuc au adresat o scrisoare publică țăranilor din Bucovina, în care i-au acuzat pe ceilalți parlamentari bucovineni de faptul că aceștia nu sprijină cauza țărănească și că, pledând pentru autonomie, respectivii urmăresc „scopul de a vinde pre voi (pe țăranii bucovineni, n. n. – Șt. P.) preoților și boierilor”, de „a vă arunca iarăși în vechea robie”, fiindcă ei au cerut „ca să fie Bucovina cu Moldova”⁴². Aceste acuzații erau neîntemeiate, dovada constituind-o votul exprimat de parlamentarii bucovineni cu o zi înainte, când Murgoci, Cârste și Kobâlița (I. Dolenciuc, fiind bolnav, nu a participat la ședință) au votat alături de Bodnar, Ciupercovici și Timiș (Anton Kral s-a abținut de la vot) pentru propunerea ca toate obligațiile țărănești să fie anulate fără răscumpărare⁴³.

Țăranii bucovineni au fost întărâtați împotriva ideii de autonomie a provinciei prin zvonuri de genul că în viitoarea dietă provincială sătenii nu vor fi desemnați, aceasta urmând a grupa numai „preoți, boieri, intelectuali și funcționari”⁴⁴ și că instituirea unei diete provinciale separate și a diverselor instituții autonome va conduce la majorarea impozitelor. La Cernăuți, la 1 noiembrie 1848, a avut loc o adunare a reprezentanților comunelor din circumscripția electorală rurală Cernăuți, care a fost organizată de Anton Gherman. Acesta a adus la cunoștința participanților că propunerea de a fi constituită o dietă provincială separată de cea a Galiției a fost înaintată de clericii și nobilii din Bucovina. Țăranii au fost convinși de faptul că nobilimea, clerul și intelectualii vor beneficia din plin în urma proclamării autonomiei Bucovinei, în schimb oamenii de la sate vor trebui să suporte toate cheltuielile necesare. Din aceste considerente, reprezentanții comunelor cernăuțene au votat „împotriva unei diete provinciale ca aceasta și anulează în întregime semnăturile unor comune care au fost stoarse prin diferite metode dubioase”⁴⁵. Dispoziții similare au fost inspirate și țăranilor din circumscripția electorală Gura Humorului. Sătenii au protestat vehement împotriva declarațiilor lui Miron Ciupercovici în privința necesității dobândirii autonomiei Bucovinei⁴⁶. În acest context, la 15 decembrie 1848, parlamentarii Murgoci, Dolenciuc, Cârste și Timiș au înaintat prezidiului parlamentului o petiție în care, în numele alegătorilor lor, au cerut păstrarea Bucovinei în componența Galiției⁴⁷. Proteste împotriva unei eventuale separări a Bucovinei de Galiția au fost trimise pe

⁴² DTDS, p. 640.

⁴³ *Ibidem*, p. 639–642.

⁴⁴ *Селянський рух на Буковині в 40-х роках XIX ст. Збірник документів* (Mișcarea țărănească în Bucovina în anii '40 ai secolului al XIX-lea. Culegere de documente), Kiev: Держполітвидавництво УРСР, 1949, c. 212.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 212–213.

⁴⁶ Ф. П. Шевченко, *Лук'ян Кобилиця. З історії антифеодальної боротьби селянства Буковини в першій половині XIX ст.* (Lukian Kobâlița. Din istoria luptei antifeudale a țăranimii din Bucovina în prima jumătate a secolului al XIX-lea), Kiev: Видавництво Академії Наук УРСР, 1958, c. 199.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 198.

adresa parlamentului, la mijlocul lunii februarie 1849, de către reprezentanții a 27 de sate din circumscripția electorală Sadagura, de reprezentanții a 34 de sate din districtele Șiret și Rădăuți⁴⁸ etc.

La 20 ianuarie 1849, într-un moment, când în parlament se purtau discuții foarte aprinse cu privire la soarta Bucovinei, o delegație a bucovinenilor, în frunte cu episcopul Eugenie Hacman, din care făceau parte români, ucraineni, germani și armeni, s-a prezentat la Olmütz, înmânându-i noului împărat Franz Iosif I *Promemoriul la Petiția Țării Bucovina din anul 1848*, ce conținea dorința expresă a recunoașterii autonomiei. Memoriul, în care se dezvolta și argumenta ideea că Bucovina n-a aparținut niciodată Galiției, a fost înaintat, la 9 februarie 1849, Comisiei parlamentare pentru redactarea Constituției. La 24 februarie 1849, Comisia a luat în dezbateră problema viitorului statut al Bucovinei. Dintre petițiile analizate, patru erau pentru separarea Bucovinei de Galiția și patru – contra. Raportorul Fr. Smolka a relevat că argumentația adusă în sprijinul dezlipirii Bucovinei de Galiția este mai bogată și mai întemeiată, iar argumentele aduse împotriva acordării provinciei statutului de autonomie nu erau destul de fundamentate. În timpul dezbaterilor, deputatul Rieger a remarcat că dorința de separare a Bucovinei a fost exprimată numai de nobili și birocrați, nu și de popor, și că a auzit de la martori oculari că nobilii români, în special, își asupreau țărani cel mai mult, chiar mai mult decât evreii⁴⁹. Majoritatea deputaților, însă, s-a pronunțat pentru separarea Bucovinei de Galiția, considerând că, prin acest act, se vor atrage la imperiu Moldova și Muntenia și, concomitent, se va produce „o slăbire a Galiției și anume a rutenilor, despre care se susține că simpatizează cu rușii”⁵⁰.

Deoarece deputații vor respinge, la 4 martie 1849, proiectul constituțional elaborat de cabinetul de miniștri austriac și aprobat de împărat, la 7 martie, Franz Iosif I a desființat parlamentul, proclamând Constituția din 4 martie, în care ducatul Bucovina era indicat ca țară a Coroanei⁵¹. Eudoxiu Hurmuzachi a fost chemat la Kremsier de ministrul de interne Alexander Bach pentru a da consultații în problema reorganizării administrative a Bucovinei. Din însărcinarea acestuia, istoricul bucovinean se va ocupa cu traducerea în românește a tuturor ordinelor privind Bucovina, precum și a codului penal și civil austriac. El va participa, la indicația ministrului de justiție Anton Schmerling, la elaborarea unui lexicon de termeni juridici românești și la traducerea unor cărți didactice pentru Bucovina. Prin decretul imperial din 13 martie 1849, autoritățile din Galiția și Bucovina erau

⁴⁸ ASRC, Fond I, inv. 1, d. 9 577, f.1–6; d. 9 578, f. 1–3.

⁴⁹ Rudolf Wagner, *Die Revolutionsjahre 1848/49 im Königreich Galizien-Lodomerien (einschließlich Bukowina) – Dokumente aus österreichischer Zeit*, Munich, Der Südostdeutsche, 1983, S. 102.

⁵⁰ George Bogdan-Duică, *Bucovina. Notițe politice asupra situației*, Sibiu, Tipografia „Liviu Albini”, 1895, p. 176–179, 183, 185.

⁵¹ „Bucovina”, anul II, nr. 4, 1849, p. 23.

înștiințate că, potrivit Constituției din 4 martie 1849, „Ducatul Bucovinei formează o țară de Coroană autonomă”⁵². În postul de guvernator provizoriu al noului ducat, Guvernul de la Viena a numit pe Eduard Bach, fratele ministrului de interne. Fără a realiza o consultare cu bucovinenii, acesta a trimis la Viena un proiect de constituție și o lege electorală a Bucovinei. În urma protestelor elitelor locale, Bach a fost nevoit să publice, la 26 aprilie 1849, instrucțiunile privitoare la elaborarea proiectului de constituție și să formeze un comitet din 15 persoane⁵³. „Comitetul bărbaților de încredere”, în frunte cu K. Umlauf, președintele tribunalului din Cernăuți, era format pe jumătate, „din bărbați ce se bucură numai de încrederea d[le] șef al țării” (E. Bach, n. n. – Șt. P.) și, pe jumătate, din „bărbați care se bucură în cel mai mare grad de o deplină încredere a țării întregi”, anunța periodicul „Bucovina”⁵⁴.

În septembrie 1849, gazeta „Bucovina” a publicat *Proiectul de Constituție provincială pentru ducatul Bucovinei*⁵⁵. Documentul definea Bucovina ca „provincie a coroanei imperiului austriac”, iar Cernăuții drept capitală a acesteia, precizând în cele 57 de articole, modul în care avea să se exercite regimul autonomiei provinciale. Dieta a fost declarată competentă în materie de cultură locală, clădiri publice ridicate pe spesele bugetului provincial, instituții de caritate, stabilire a veniturilor bugetului provincial, profituri rezultate din posesiunile provinciale și contribuțiile locuitorilor, precum și reglementarea cheltuielilor curente și extraordinare ale provinciei. Mai mult, Dieta era responsabilă pentru afacerile municipale, bisericesti și școlare, pentru transportul public, pentru instalarea și întreținerea trupelor militare, precum „și pentru toate acele atribuții care, în viitor, urmau a fi acordate prin lege imperială autonomiei provinciale”. O stipulare importantă era cuprinsă în art. 2: „Hotarele ducatului nu se pot strămuta decât numai la o propunere a dietei provinciale sau cu învoirea aceleiași prin lege imperială”⁵⁶. Această prevedere, potrivit concepției autorilor proiectului, trebuia să zădărnicească și să prevină realipirea ducatului la Galiția sau împărțirea lui în două. O astfel de formulare împiedica adoptarea hotărârii respective de către împărat fără consultarea cu dieta Bucovinei, cu toate că, în eventualitatea unui dezacord, proiectul prevedea dreptul împăratului de a desființa dieta. Deși, în urma reintroducerii absolutismului, în decembrie 1851, proiectul de constituție nu a fost aplicat, el a fost aprobat oficial, cu mici modificări, în martie 1861, și a intrat în vigoare.

Odată fiind publicat proiectul constituției ducatului și fiind ordonată reformarea administrației publice în Bucovina, procesul realizării autonomiei Bucovinei evolua în direcția creării unor instituții provinciale separate de cele

⁵² DTDS, p. 647.

⁵³ „Bucovina”, anul II, nr. 10, 1849, p. 55–56, Supliment.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 11, p. 57; nr. 27, p. 145.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 29, p. 160–162; nr. 31, p. 169–170.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 29, p. 160.

galițiene. În februarie 1850, fusese anunțată crearea a 15 departamente pentru strângerea dărilor, în luna mai a fost înaintat la Viena proiectul organizării politice și judecătorești a Bucovinei, în iunie 1850 a fost creată Camera de Comerț și Industrie din Cernăuți⁵⁷. La 29 septembrie 1850, printr-un decret imperial, odată cu statutul de autonomie provincială, este dat publicității *Regulamentul alegerilor Dietei pentru Ducatul Bucovina*⁵⁸. La 8 octombrie 1850, a fost promulgată legea despre organizarea politică a Bucovinei. În fruntea provinciei a fost plasat guvernatorul care, simultan, trebuia să îndeplinească obligațiile președintelui guvernului. Ducatul a fost împărțit în șase districte. La 4 noiembrie 1850, Bucovina a obținut un comandament militar propriu cu sediul la Cernăuți care, însă, continua să depindă de Lemberg⁵⁹.

Procesul de cristalizare a autonomiei Bucovinei a fost suspendat odată cu schimbarea regimului politic în Austria și instaurarea neoabsolutismului. La 31 decembrie 1851, Constituția din 4 martie a fost abrogată sub pretextul că ea nu era „nici conformă situației statutului, nici aplicabilă”⁶⁰. În pofida faptului că, formal, autonomia Bucovinei n-a fost anulată și ea nu a fost trecută sub administrația Galiției, traducerea în viață a statutului de autonomie reală a provinciei s-a prelungit pentru un deceniu.

La 6 martie 1853, a fost formal anulată uniunea administrativă a Bucovinei cu Galiția și a fost numit primul președinte al ducatului (Landespräsident), Franz Freiherr von Schmuck⁶¹. Separarea administrativă definitivă de Galiția a avut loc la 29 mai 1854, Bucovina fiind împărțită administrativ în 15 districte⁶². În timpul războiului Crimeii, în eventualitatea unei înglobări a Principatelor Române în cadrul imperiului, Curtea de la Viena va încerca să revadă chestiunea realizării unei autonomii reale a Bucovinei. Cunoscutul om politic, proprietarul din Suceava Cristof Petrovici a fost solicitat să înainteze propuneri referitoare la constituirea dietei Bucovinei. În ianuarie 1856, Cr. Petrovici a înaintat autorităților austriece un detaliat memoriu⁶³, dar recomandările sale nu au fost aplicate. Înfrângerea din Italia, în vara anului 1859, a armatelor austriece a condus la prăbușirea neoabsolutismului și a generat diverse tentative ale Casei de Habsburg de a revigora imperiul. Sub pretextul nevoii de economisire și de aplicare a unei

⁵⁷ Mihai Iacobescu, *Revoluția de la 1848 – moment de răscruce în istoria românilor din Bucovina*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, anul V, 1978, p. 34.

⁵⁸ I. V. Cocuz, *op. cit.*, p. 231.

⁵⁹ Аркадій Жуковський, *Історія Буковини. Частина друга після 1774 р.* (Istoria Bucovinei. Partea a doua, după anul 1774), Чернівці: Видавничка спілка „Час“, 1993, c. 31.

⁶⁰ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 429.

⁶¹ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 174.

⁶² *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jahrigen glorreichen Regierungsjubiläums. Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Maiestät unseres Allergnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. u. k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: Selbstverlag, 1899, S. 325.

⁶³ ASRC, Fond 3, inv.1, d.812, f.1–12.

administrații corespunzătoare, prin decretul imperial din 22 aprilie 1860, au fost desființate guvernământul și ducatul Bucovinei, teritoriul acestuia fiind din nou alipit Galiției⁶⁴. Acest eveniment a produs în rândurile populației bucovinene o mare neliniște. În octombrie 1860, autoritățile galițiene informau administrația de la Cernăuți că Eudoxiu Hurmuzachi a întocmit o proclamație adresată bucovinenilor, în care revendica separarea Bucovinei de Galiția și reorganizarea administrației provinciale pe baze autonome. Lembergul a ordonat să se ia toate măsurile convenite pentru a interzice și a împiedica răspândirea în Bucovina a manifestului lui E. Hurmuzachi⁶⁵.

La 13 decembrie 1860, cabinetul federalist a fost demis și la cârma țării a fost pus cabinetul centralist al lui A. Schmerling. În noul context favorabil, la 27 decembrie, în casa boierului Ioan Vasilco, a avut loc o reuniune a reprezentanților orașului Cernăuți și ai nobilimii bucovinene în vederea alcătuirii unui nou memoriu al Bucovinei⁶⁶; în plus, la 30 decembrie, în ziarul vienez „Die Presse” a fost publicat articolul lui Eudoxiu Hurmuzachi, intitulat *Cu privire la problema anexării Bucovinei la Galiția*, care reprezenta un protest vehement contra nesocotirii principiului egalității în drepturi a Bucovinei cu celelalte provincii ale Austriei și nerecunoașterii individualității ei național-politice⁶⁷.

Un impresionant memoriu, *Emanzipationsruf der Bukowina* (Chemarea Bucovinei la emancipație), care cerea menținerea și respectarea autonomiei provinciei, semnat de 250 de reprezentanți ai „tuturor claselor, naționalităților, stărilor și confesiunilor” din Bucovina, a fost înaintat împăratului Austriei⁶⁸. Acțiunile perseverente și stăruitoare ale bucovinenilor au dus la recunoașterea definitivă, prin Constituția din 26 februarie 1861, a autonomiei Bucovinei. În noul parlament imperial, compus din 343 de deputați aleși, Bucovinei i-au fost rezervate 5 locuri. Statutul și legea electorală a Bucovinei, date publicității, stipulau că dieta provincială trebuia să fie compusă din 30 de membri⁶⁹. Totuși, sistemul judiciar a rămas subordonat autorităților din Lemberg⁷⁰.

La 20 aprilie 1861, noul șef al provinciei, Wenzel Ritter von Martina, a publicat o *Înștiințare*, prin care anunța populația Bucovinei cu privire la separarea de Galiția. Cu acest prilej, la Cernăuți, la 23 aprilie 1861, a fost organizată o demonstrație la care s-a sărbătorit dobândirea autonomiei Bucovinei, iar în onoarea lui Eudoxiu Hurmuzachi și a lui Ioan Vasilco s-a aranjat o retragere cu torțe⁷¹.

⁶⁴ *Переводы Законов, Патентов и Распоряжений из вестника законов для Герцогства Буковины. Рок 1860*, Львов, б. г., с. 38–39.

⁶⁵ ASRC, Fond 3, inv. 1, d. 1644, f. 4–36.

⁶⁶ T. Bălan, *Redobândirea unei autonomii*, în „Revista arhivelor”, VII, nr. 1, 1946, p. 68, anexa 4.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 68–70, anexa 5.

⁶⁸ I. Nistor, *op. cit.*, p. 107–108.

⁶⁹ T. Bălan, *op. cit.*, p. 63.

⁷⁰ Kurt Scharf, *op. cit.*, p. 168–175.

⁷¹ ASRC, *loc cit.*, d. 1 788, f. 1–3; T. Bălan, *op. cit.*, p. 63.

La 6 aprilie 1861, în sala Primăriei din Cernăuți, a fost inaugurată Dieta Bucovinei în prezența guvernatorului Bucovinei Wenzel Ritter von Martina și sub președinția episcopului Eugenie Hacman, primul căpitan al Bucovinei autonome. Structura politico-administrativă a ducatului era următoarea: Dieta Țării (*Landtag*) reprezintă puterea legislativă și alegea din rândul deputaților un Comitet al Țării (*Landesausschuss*), compus din patru membri cu un președinte în frunte. Președintele Dietei se numea Căpitan al Țării (*Landeshauptmann*), iar reprezentantul guvernului central de la Viena era guvernatorul, cu titlul de președinte al țării (*Landespräsident*), căruia îi erau supuse administrațiile județene, în frunte cu câte un prepozit districtual (*Bezirkvorsteher*).

Dieta Bucovinei, la propunerea lui Eudoxiu Hurmuzachi, se va adresa împăratului cu rugămintea de a acorda ducatului o stemă proprie și un drapel, ca însemne distincte ale autonomiei. Doleanța bucovinenilor a fost tradusă în viață prin rezoluția imperială din 26 august 1861. Stema reprezenta capul de bour de pe vechea stemă a Moldovei, iar drapelul avea culorile albastru și roșu, dispuse vertical și având la mijloc stema Bucovinei⁷². La 9 decembrie 1862, printr-o diplomă imperială, Curtea de la Viena a confirmat și a întărit neatârarea administrativă a Bucovinei de provincia vecină, deoarece atât trecutul cât și prezentul prin deosebirile „de limbă, de datine și de obiceiuri nu fac să fie de dorit o contopire cu Galiția”.

Odată cu dobândirea statutului de autonomie, a dietei provinciale proprii, Bucovina s-a bucurat și de dreptul de a trimite reprezentanți în Parlamentul central din Viena, în Delegațiunea austriacă și în Casa magnaților. Aceste realități au făcut posibilă organizarea unei proprii vieți politice provinciale. În pofida unor tentative de revizuire a statutului Bucovinei, autonomia ei a fost păstrată pe întreg parcursul dominației austriece (până în anul 1918) și a condiționat o bogată și intensă viață social-politică prin activitatea diverselor instituții, organizații și partide politice bucovinene, punând temeliile unei societăți civile moderne.

---

⁷² *Die Bukowina*, p. 300–301.